

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1891 (Staatsblad N° 124.)

Zondag 26 November 1899. N° 1144.

Dit Nr. bestaat uit 2 Bladen.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REEKS.

V.

Kunt gij de liefdelijken van het Zevengesterte binden; of de strengen des Orions losmaken? Kunt gij de Maanroch voortbrengen op zijn tijd; en den Wagen met zijne kinderen leiden? Weet gij de ordeningen des hemels; of kunt gij zijne heerschappij op aarde bevestigen? Job 38: 31, 32, 33.

Aan de belijdenis dat de Staat, dat is hier de Overheid, er is om der zonde wil, heeft meer dan één jurist zich gestooten. Men zag er een onderschatting van het wezen van den Staat in. Het scheen den Staat in zijn waardij te doen dalen. En vooral aan de theologen duidde men het cuvel, dat zij zulk een taal en zelf dorsten voeren en aan anderen op de lippen dorsten leggen, overmits het vermoeden niet verre lag, dat hiermee verheffing van de Kerk als heilig tegenover den Staat als wondig bedoeld was. Dit vermoeden echter sproot op uit misverstand. Nooit toch hebben de Gereformeerden beleden, dat alleen de Staat om der zonde wil was opgericht, maar natuurlijk beleden ze er steeds bij, dat ook de Kerk er alleen om der zonde wil gekomen is. Toch dient dit hier ter afsnijding van verwarring eenigszins nader toegelicht. Zoo dikwijls er sprake is van de verhouding tusschen Kerk en Staat, is onder Kerk nooit anders te verstaan dan het kerkelijk instituut. De Kerk als organisme is als zodanig voor de Overheid ongenaakbaar. Daarmede kan de Overheid niet in aanraking treden en dus ook niet in een bepaalde verhouding geraken. Ze kan wel in aanraking komen met de enkele personen der uitverkorenen, en deze vervolgen zoodra ze zich als belijders openbaren, en de Overheid er op uit is deze belijdenis tot zwijgen te brengen, hetzij door verbod van getuigenis, hetzij door het uitmoorden van wie belijdt. Ook laat het zich denken dat de Overheid in aanraking komt met belijders die een vergadering willen houden, die eigendommen willen verwerven, of openbare optochten willen houden. Maar in al deze gevallen rekent de Overheid nooit dat ze met de Kerk te doen heeft, doch stelt ze zich altoos twee tegen de enkele personen of groepen van personen, en richt hare vervolging tegen hen als zodanig.

Wel wordt toegegeven, dat de Overheid, om aan de klem van het woord Kerk te ontkomen, en ten einde zich van een oordeel over den kerkelijken titel te kunnen onthouden, zich sinds het laatste der vorige eeuw er aan gewend heeft, om van gezindten of van gezindheden te spreken, maar deze naamswijziging verandert niets aan de zaak. Feitelijk erkende onze Overheid in de 16de en 17de eeuw hier te lande slechts

éene Kerk, t. w. de Gereformeerde. Noch de Roomschen, noch de Remonstranten, noch de Lutherischen werden als kerk erkend, en de Doopsgezinden wilden zelfs geen kerk heeten. Voor deze kerkelijke groepen koos men toen aanvankelijk het woord *sekte*. Maar om den hatelijken bijnaam dien het woord *sekte* had, te mijden, sprak men al spoedig daarna van Roomschegezinden, Doopsgezinden, Remonstrantsegezinden en Luthersegezinden. De naam *gezinden* was eigenlijk van de Doopers herkomstig, die zichzelven steeds, en nog als *Doopsgezinden* aandienenden. Van dien naam *gezinden* heeft men toen als eenheid het saamvattende begrip van *gezinden* en *gezindheden* gevormd, dit afgewisseld met *kerkgenootschappen*, en beide deze uitdrukkingen, als gelijknamig, in onze wetgeving opgenomen. De toelg om het begrip *Kerk* te ontmunt, was hierbij zoo sterk, dat men het woord *kerkgenootschap* ook op de Joden toepaste, en nu nog in onze administratieve regelingen van het Israëlietisch en Portugeesch-Israëlietisch *kerkgenootschap* spreekt. Iets wat natuurlijk de onzin zelf is, want Kerk beteekent letterlijk: *huis van Christus*, en was alzoo een naam die alleen op een Christelijk instituut kon worden toegepast. Juist die onderscheiding echter tusschen de *Kerk van Christus* en andere godsdienstige vereenigingen wilde men wegheffen. De Overheid, zoo oordeelde men, had alleen met godsdienstige vereenigingen of genootschappen te doen, en had niet te onderzoeken, of deze Christelijk of niet Christelijk waren. En zoo kwam men er toe, om ook een Joodsche vereeniging te noemen met den Christelijken naam van *kerkgenootschap*. Juist hierdoor echter gaf men in ons Staatsrecht te kennen, dat men onder gezindte, gezindheid of kerk niets anders wilde verstaan dan een vereeniging of genootschap met een godsdienstig doel opgericht.

Het feit blijft dus vaststaan, gelijk we het boven omschreven, dat de Overheid, zoodra ze met de enkele belijders te doen heeft, deze beschouwt als op zichzelf staande personen, en dat ze dan eerst met de Kerk in aanraking treedt, als deze zich openbaart als een geordende vereeniging van belijders, d. w. z. als ze te doen krijgt met een kerkelijk instituut. Men prente zich dus wel in, dat er, zoo dikwijls sprake is van *Kerk en Staat*, nooit anders gehandeld wordt dan van de geïnstitueerde Kerk, die in haar ambten optreedt, en een bepaald statuut of een bepaalde kerkenordening heeft aan te wijzen. Van de Kerk als *organisme* is in dat verband nimmer sprake. Een iegelijk alzoo, die met ons, op Protestantisch standpunt staande, vasthoudt aan het onderscheid tusschen de zichtbare en onzichtbare Kerk, en op dien grond tusschen het organisme en het instituut der Kerk onderscheid maakt, heeft wel toe te zien, dat hij, waar sprake is van de verhouding van Kerk en Staat, deze beide begrippen niet verwarre. Hierop moet te meer nadruk gelegd, omdat de Roomschegezinden deze onderscheiding niet toegeven,

instituut en organisme vereenzelvigen, en alzoo steeds van meening blijven, dat in de uitdrukking van: Kerk en Staat sprake is van de Kerk in absoluten zin, en hieruit kwam de verwarring op.

Immers, wie raadpleegt wat onze Catechismus antwoordt op de vraag: „Wat geloof gij van de algemeene Christelijke Kerk?“ en dan vindt dat hieronder te verstaan is de vergadering van Gods uitverkorenen, die eeuwiglijk leden van Christus' Kerk zullen blijven, die kan niet toegeven, dat deze Kerk er zijn zou om der zonde wil. Zonder ons toch hierbij in het geschil tusschen Infra- en Supralapsaristen te verdiepen, is het duidelijk, dat al wat om der zonde wil opkomt, wegvalt, als de zonde zal zijn te niet gedaan, terwijl omgekeerd de Kerk in dezen absoluten zin eeuwiglijk stand houdt, en niet alleen op aarde, maar evenzoo nu reeds in de hemelen is. De strijdende Kerk op aarde en de triomfeerende Kerk in den hemel. En plaatst men daartegenover nu den Staat als om der zonde wil opgekomen, en dus ook met de zonde eens verdwijnende, dan voorzeker verkrijgt men twee geheel ongelijkssoortige grootheden, en zoo genomen zou in dat om der zonde wil voor den Staat wel terdege iets verlagends liggen, in tegenstelling met de Kerk.

Maar geheel anders komt de zaak te staan, als men de Protestantsche onderscheiding volhoudt, en bij het spreken van Kerk en Staat uitsluitend aan de Kerk als instituut denkt. Dat instituut toch is niet van de dagen der Schepping af bestaande, maar eerst veel later, na de zonde, opgekomen. Dat instituut is er alleen om der zonde wil. En ook, dat instituut verdwijnt eenmaal, zoodra de zonde zal zijn te niet gedaan. Van dat instituut der Kerk is noch in Adams noch in Noachs dagen sprake. Van dat instituut leest ge niets in de dagen der Patriarchen. Zelfs onder Israël ontbrak nog een instituut dat onafhankelijk en zelfstandig naast den Staat optrad. En het was eerst door Jezus zelve dat de eerste grondslagen voor dat instituut in den kring zijner discipelen gelegd werden, en eerst daarna, op den Pinksterdag, is dat instituut, door zijn afscheiding van Israëls volksbestaan en eeredienst, tot openbaring voor de wereld gebracht. Dat instituut kwam eerst zelfstandig uit, toen er onafhankelijk van Israël als natie, ambten zijn ingesteld, toen er personen in de ambten gesteld waren, toen die ambtelijke personen de zaak gingen regelen, en toen de belijders zich onder dit ambtelijk verband saamvoegden bij Woord en Sacrament. Maar juist dit Woord, dit Sacrament, dit ambt, deze saamvoeging en deze ordening overleefde de wederkomst des Heeren niet. In het rijk der heerlijkheid is geen Bijbel, valt alle Sacrament weg, omdat het symbool dan voor het wezen der zaak wijkt, vervallen de ambten der prediking enz., en vervalt evenzoo elke kerkenordening met haar artikelen. Het instituut der Kerk heeft alzoo een uitsluitend tijdelijk bestaan. Het komt op, het houdt stand, en het gaat weer weg, en is juist hierin volstrektelijk onderscheiden van de Kerk als organisme, want het

organisme der Kerk is onveranderlijk, en ligt vast in het mystieke Lichaam van Christus. Dat organisme kwam op aarde op, zoodra de eerste uitverkorene begenadigd was in het Paradijs, bestond voort ook toen er nog aan geen instituut gedacht werd, bestond nu reeds zoodaer op aarde als in den hemel, en zal eerst in het rijk der heerlijkheid zijn volle *corporatie* in de vergadering der volmaakte rechtvaardigen, d. i. in het rijke Lichaam van Christus, vertoonen.

Dat nu het kerkelijk instituut er is om der zonde wil, beduidt niets anders dan dit, dat het er niet zijn zou, zoo er geen zonde meer was. Let wel, we zeggen niet, zoo er geen zonde geweest ware. Dit laatste toch zou men ten deele ook van de Kerk als organisme kunnen zeggen. Indien er nooit zonde geweest ware, zou geen Verlosser of Heiland denkbaar zijn, en zou men dus niet van het Lichaam van Christus kunnen spreken. De Kerk als het inbegrip der verlossenen, organisch genomen, vindt wel terdege in het opkomen van de zonde haar motief. Doch daarvan is hier geen sprake. De vraag is alleen, of het voortbestaan van de zonde al dan niet het optreden van de Kerk in haar *institutionaire* vorm noodzakelijk heeft gemaakt. En dit nu juist is hetgeen de heilige historie ons leert. Aanvankelijk bestond de Kerk in drie institutairen vorm niet. De religie was eerst zaak van het gezin, toen van de familie, eindelijk van het nationale leven onder Israël. Maar juist onder dien drievoudigen vorm bleek met toenemende duidelijkheid, dat op die wijs, en zonder eigen instituut, aan geen handhaven van de Kerk op aarde te denken viel. Het gezinsleven, het stamleven, het nationale leven bedierf slag op slag de zaak der religie, en nooit kon de ware aanbidding in een der drie vormen „de muur des afscheidsels“ doen vallen, en de eenheid der verlossenen tot openbaring brengen. Vandaar dat met name de apostel Paulus er zoo telkens nadruk op legt, dat dit het mysterie is, verborgen van alle eeuwen, maar nu geopenbaard, dat het heil uit de gezinnen en nationale banden moest worden losgemaakt, om alle volken en naties te zegenen, en dat de Kerk, om dit doel te bereiken, in eigen *institutionaire* vorm, zelfstandig, en onafhankelijk moest optreden. Ware er geen zonde in de gezinnen, in de stammen, in de naties, de Kerk zou in deze natuurlijke bedding haar juiste strooming hebben gevonden. Maar nu de zonde en het gezinsleven en het nationale leven bedierf, bleek dit onmogelijk; moest de Kerk zich een eigen bedding uitgraven; en moest alzoo om der zonde wil de Kerk als eigen formatie naast gezin en Staat te voorschijn treden.

Kerk en Staat vallen hier alzoo beide wel terdege onder éénzelfde gezichtspunt. De geïnstitueerde Kerk en de geïnstitueerde Staat zouden beide niet zijn opgekomen, bijaldien de zonde niet ware opgekomen. Het is het zondig karakter van het leven der enkele personen en der groepen van

personen, die het optreden van afzonderlijke instellingen, zoo in den kerkelijken als in den politieken vorm noodzakelijk maakte. Deze noodzakelijkheid blijft stand houden, zoolang deze zondige bedeeeling voortduurt. Maar ook, als deze zondige bedeeeling haar einde zal bereikt hebben, en de macht der zonde ten volle zal zijn te niet gedaan, dan zal de noodzakelijkheid zoodaer voor een geïnstitueerde kerk als voor een geïnstitueerd nationaal leven op eenmaal wegvallen, en zullen deze beide inrichtingen, die er alleen om der zonde wil waren, Staat zoodaer als Kerk, met de zonde te niet gaan, vanzelf opgeheven worden, en verdwijnen. Er blijft alzoo duidelijk, hoe onze belijdenis, dat de Staat er is om der zonde wil, noch iets krenkends, noch iets stuitends voor de politieke machten bedoelt, en dat wie van kerkelijke zijde dit belijdt alteminst verheffing van de Kerk ten koste van den Staat op het oog heeft. Juist datzelfde toch wat we van den Staat zeggen, zeggen we evenzoo van de institutionaire Kerk, en zulks wel in geheel gelijken zin. Eer volgt uit die belijdenis het tegendeel. Er ligt toch niets minder dan de dankbare erkenning in, dat we in Kerk en Staat beide een genadegift Gods hebben te eeren. Er ligt de belijdenis in, dat waar wij in onze krankheid geheel hulpeloos zouden zijn ondergegaan, God, „de goede God“, zoodaer A. 36 zegt, zich over onze ellende ontfermd heeft, in zijn barmhartigheid en genade tot ons is gekomen, en, ons ter redding, ons zoodaer de instelling van de Overheid als de instelling van de geïnstitueerde Kerk gegeven heeft. Beide zijn ons toegekomen uit zijn genade, alleen met dit verschil, dat de instelling van de Overheid, en hiernede saamhangend van den Staat, ons is toegekomen uit de Algemeene Gratie, en de instelling van de geïnstitueerde kerken uit zijn Particuliere Genade. Zoo keert dan de belijdenis der Gemeene Gratie onze beschouwing omtrent de Overheid die het zwaard draagt, ten eenemale om. Die Overheid is dan niet langer een bange macht, die over ons komt, en die we liever verre wenschten, maar ze is ons dan een openbaring van Gods liefde jegens ons geslacht, daarin bestaande, dat Hij, waar wij zonder Overheid zouden vervallen zijn in een afgrijselijke zelfverwoesting, ons nu die Overheid geschonken heeft, om gerechtigheid te handhaven, orde te herstellen, en eerbaarheid onder menschen te waarborgen.

Is dit nu helder ingezien, dan is thans de vraag te beantwoorden, wat dan door de zonde wegviel of in het ongereede raakte, waarvoor de Kerk en de Overheid in de plaats trad. Ook dan toch, als we ons het menscheijk leven buiten zonde denken, zou er behoefte aan ordening en aan religie geweest zijn. Treedt nu, met het oog op de zonde, voor het herstellen der orde de Overheid op, en voor de realisering der religie de Kerk als instituut, dan is de vraag niet te ontgaan, hoe het

De Vluchtelingen.

Den 6en Juli van het jaar 1553 stierf Koning Eduard VI. Een zware slag voor de hervorming in Engeland, die daar met zooveel moeite had getriomfeerd. Daar waren er toch duizenden en tienduizenden, die wel uiterlijk zich gevoegd hadden bij de kerk in reformatie, maar in hun hart en in het geheim het Papijsche waren blijven aanhangen. „Was dus te vreezen, dat wanneer een Roomschegezinde vorst of vorstin den Engelschen troon beklimt, het Pausdom weer zou zegenen. Het testament van den overleden vorst had dit voorzien en daarom de Protestantse zestienvjarige Jane Gray tot diens opvolger aangewezen. Maar nauwelijks was deze tien dagen koningin geweest of zij werd onttroond en in hare plaats de oudste dochter van Koning Hendrik VIII, uit Catharina van Arragon geboren, als koningin uitgeproepen met name door bijna al de leden van den Engelschen adel, die wel het testament van Eduard hadden ondertekend, maar in het geheim zijne Roomsche zuster waren toegedaan. Het Pausdom werd nu spoedig hersteld en zijn tegenstanders hard en wreed behandeld. De Hollandse en Waalse Gereformeerden, die te Londen hunne kerken en hunne vergaderingen hadden, gevoelden zich niet meer veilig onder den scepter van haar, die in de geschiedenis den naam van Maria de Bloedige gekregen heeft. Zij besloten het land te verlaten. Doch waarheen dan? Op de rivier de Themse lagen twee Deensche schepen, die spoedig naar hun vaderland zouden terugkeeren. Dit bracht hen op de gedachte naar Denemarken te vluchten. Zij hadden zooveel goeds gehoord van Christiaan III, die in zijn land de Reformatie met vaste hand had ingevoerd, dat zij van hem, ten minste voor eenigen tijd, be-

scherming verwachtten. Wanneer zij zich in de schaduw zijns troons plaatsten. Wel vreesden zij, dat de streng-Luthersche vorst zijne bezwaren tegen hen zou hebben, maar zij vertrouwden, dat voor zijne vroomheid die bezwaren zouden verdwijnen. In allen gevalle moest de reis ondernomen en het plan gewaagd, om in Denemarken een schuilplaats te zoeken. In Londen wachtten hun vervolging en dood. Een zeer groot aantal Gereformeerden scheepden zich in en onder dezen A. de bekende Gereformeerde predikant van Londen, en Utenhove, wien wij o. a. een der berijmings van de Psalmen te danken hebben.

Den 17en Sept. 1553 verlieten de vluchtelingen Gravesend, nagestaard door hunne vrienden die in Engeland bleven en hun met weened oog, in den name Gods heil toegewenschen hadden. De reis dezer schepelingen is door Utenhove zelve beschreven en was rijk aan droeve lotgevallen. In elk der beide schepen bevonden zich omstreeks honderd vijf en zeventig man van Nederlandsche en Waalse sprake. Den 4en October scheedde een storm deze mannen. Het kleinste der schepen kwam den 13en te Elsenore in Denemarken aan, maar het grootste, waarop zich Lasco, Utenhove en andere bekende personen bevonden, viel na 3 zeer zware stormen belopen te hebben in een verlaten haven van Noorwegen Flekro geheten binnengedreven. Hunne levensmiddelen waren toen op doch zij kregen van de kustbewoners wat vleesch, visch en koez water. Lang konden zij echter hierop niet teren. Zij verlangden dus naar gunstigen wind, om naar Denemarken te kunnen oversteeken. „t Duurde echter nog zes dagen eer zij konden gaan. Daags voor hun vertrek, hadden reeds vijf hunner, uit vrees voor hongersnood de reis te voet door Noorwegen naar Denemarken aanvaard. Een droeve reis vooral voor een hunner, die eerst na zes maanden meer dood dan levend en zwart van magere te Kopenhagen aankwam. Degenen, die op hun schip gebleven waren, zwakten twee dagen op zee en werden toen in een andere haven van Noorwegen, Melstrand gedreven. Daar bleef men tien dagen wachten op gunstigen wind en toen die niet kwam zijn a Lasco

Utenhove en Miconius in een boot gegaan, ten einde voor de gestrengheid van den winter, te bereiken.

Na een reis van vijf dagen landden zij te Elsenore en kort daarop kwam ook het grootste schip daar aan met de overigen. A Lasco en zijne vrienden begaven zich naar den koning. Hem te Coldingen gevonden hebbende, verzochten zij om audientie. Na twee dagen werden zij ontboden aan het Hof. Doch eer zij den koning konden spreken moesten zij een preek aanhooren van Ds. Novromagus, welke ook door den koning en de koningin werd bezocht. „Novromagus schold op allen, die niet erkennen de werkelijke, substantieele aanwezigheid van het natuurlijke lichaam en bloed van Christus in het brood en in den wijn van het Avondmaal.“ „Alle vromen moesten zich voor hen wachten, hun ondergang was zeker.“ Na de preek kwamen de vluchtelingen bij den Deenschen vorst en werden daar vriendelijk ontvangen. A Lasco kreeg van den koning een hand en zette daarop het doel van hun komst uiteen en vroeg schriftelijk verhoor in de Deensche landen. Dagen achtereen bleven de vrijwillige ballingen van Nederland zonder antwoord. Zij begonnen dus reeds te vreezen, dat hun verzoek niet zou toegestaan worden. Den 15en November vernamen zij deze droeve tijding. Hun werd wel verzekerd, dat de koning dijs medelijden met hen had en zich verblijdde, dat zij de dwalingen van het Pausdom hadden verlaten, maar toch kon hij hun geen langer verblijf in zijn land toestaan, tenzij ze bereid waren de Deensche ritus, ceremoniën en leer te volgen. Anders handelen zou, volgens den koning, de rust van zijn land verstoren. A Lasco en de zijnen begrepen zeer goed dat, de behandeling hun aangedaan, een gevolg was van een misverstand omtrent hunne belijdenis en verzochten dus om een mondsprek met de predikanten des konings. Toen dit hun geweigerd werd leverden zij een geschrift in bij den vorst. De lezing hiervan maakte een goeden indruk. Novromagus kwam zelf bij hen, om zijne preek te verontschuldigen en eindigde met de woorden: „Uwe kerk is bij mijnen koning zeer beschuldigd, dat het Avondmaal door u te Londen op te

oneerbiedige wijze werd bediend en dat er velerlei meeningen en secten onder u waren. En daarom was reeds voor uwe aankomst door den koning en zijne raadsleden bepaald, wat men u antwoorden zou.“ Persoonlijk betreurde deze predikant hen, wenschede, dat men zachter met hen handelde.

Deze goede wenschen baatten hen echter niet. Den 17en November kregen zij bevel onverwijld Denemarken te verlaten. „Was hard, doch de wonde, die men meende te moeten slaan, werd verzacht door een geschenk van honderd thalers, door den koning hun aangeboden en door hen met blijdschap aanvaard daar zij bijna niets meer hadden.

Een verzoek echter door hen gedaan om hunne ouden, zwangere vrouwen en kinderen te mogen achterlaten te Kopenhagen, werd van de hand gewezen. Twee dagen waren zij op reis en kwamen den 4en December te Embden, de herberg der Nederlandsche geloovigen aan.

De vluchtelingen, die zich naar Kopenhagen hadden begeven werden in het begin goed ontvangen. Zij mochten zich zelfs huizen huren; maar den 13en December moesten zij ook van hier vertrekken, toen met uitzondering van een zieken man en drie vrouwen, die hare bevalling elk oogienlijk wachtten, benevens hare kinderen en een knaap van 15 jaren.

„t Was het barste winterweer dat zich denken laat toen de vluchtelingen moesten optrekken! Het ontbijt moest door de gestrengheid van het bevel tot vertrek worden afgebroken en ieder spoedde zich naar zijne boot. Toen zij die beklommen hadden en slechts het beeld van den dood hun voor ogen zweefde, lieven de jongelingen met luider stemme den 2en Psalm aan. „Lang bleven zij nog voor anker liggen. Doch eindelijk gaf God gunstigen wind en bereikten zij na nog ongelooftelijke moeiten te hebben geleden, Embden, waar gravin Anna van Oldenburg, hun onder hare bescherming nam.

DE GAAY FORTMAN,